

مواجهه ابن سینا و سهروردی در مسئله علم الهی و ظهور حکمتی برتر

یحیی کبیر^۱

حمید ملکی^۲

چکیده

ارائه میکند که نه اشکال ذهنی بودن صور مرتسمه سینوی را دارد و نه همچون تبیین اشراقی، قاصر در اثبات علم پیش از ایجاد، برای خداوند است. او اثبات میکند که تمامی وجودات و علوم در وجود خداوند و علم او به ذاتش مستهلکند.

در مسئله علم الهی، عمده بحث و نزاع در مورد علم واجب تعالی به ماسواست. نوشتار حاضر درصدد پاسخگویی به این پرسش است که چه الگویی در تبیین علم الهی میتواند علاوه بر اثبات تمامی مراتب علم برای خداوند، با واجب الوجود بودن حق تعالی منافات نداشته باشد؟ در راستای پاسخ به این پرسش، بوعلی سینا به ارائه الگویی با محوریت صور مرتسمه میپردازد که نتیجه آن اثبات علم حصولی به ماسوا برای خداوند است. در تبیین نحوه فاعلیت الهی، ابن سینا دوباره سراغ علم الهی میرود و با طرح فاعلیت بالعنایه، خلق موجودات را نتیجه علم فعلی خداوند نسبت به عالم و رضایت او به نظام احسن میداند. اما در اندیشه شیخ اشراق این الگوی سینوی به چالش کشیده شد. شیخ شهید عقیده داشت تبیین ابن سینا، علاوه بر نقض بساطت ذات حق تعالی، تنها قوه‌یی صرف را برای خداوند اثبات میکند. صدرالمتألهین، در مقام قضاوت، اشکالاتی را به هر دو رأی وارد میکند و بر اساس قاعده بسیط الحقیقه، تبیینی متعالی درباره مسئله

کلیدواژگان: علم عنایی، صور مرتسمه، اضافه اشراقیه، بسیط الحقیقه، ابن سینا، سهروردی، ملاصدرا.

مقدمه

از آنجا که مسئله چگونگی علم الهی در مراتب مختلف آن، از بحثهای پرفایده و تأثیرگذار در مباحث الهیاتی مانند تفسیر نحوه فاعلیت خداوند، خالقیت او، اختیار آدمی و بسیاری دیگر از مسائل حکمت الهی است، توجه بسیاری از محققین را بخود معطوف داشته است. از جمله پژوهشهای اخیر در اینباره، میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

— مقاله‌یی با عنوان «تأملی بر دیدگاه ابن سینا و شیخ اشراق در علم الهی» (احسن، ۱۳۸۹). نویسنده

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد است. تاریخ دریافت: ۹۷/۱۱/۶ تاریخ تأیید: ۹۸/۲/۱۶

۱. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تهران، پردیس فارابی kabir@ut.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه تهران، پردیس فارابی (نویسنده مسئول) hamidm1276@gmail.com